

ПРАВОЗАХИСНИЦІ У
СПРАВАХ ЩОДО БІЗНЕСУ
ТА ПРАВ ЛЮДИНИ:
ІСТОРІЇ, ЯКІ ЗМІНЮЮТЬ СВІТ

Правозахисниці у справах щодо бізнесу та прав людини: історії, які змінюють світ.

Упорядники: Олена Уварова, Марія Ясеновська. Харків, 2020.

Дизайн: Ганна Волкова

Ілюстрація: Хельга Ясеновська

У публікації представлено історії жінок, які займаються правозахистом у справах, пов'язаних із негативним впливом бізнесу на права людини. Це історії жінок з різних континентів – Північної і Південної Америки, Африки, Азії, Європи. І кожна з цих історій демонструє різні аспекти ведення боротьби за права людини – це можуть бути знакові справи про масштабні порушення бізнесом прав людини, за якими слідкує експертне середовище в усьому світі, або справи щодо доволі звичних повсякденних бізнес-практик, які також можуть негативно впливати на права людини.

До публікації увійшло лише 12 історій жінок зі сфери правозахисту, оскільки неможливо назвати всіх, хто робить свій внесок у просування ідеї відповідальної бізнес поведінки. Нашою метою не був пошук кращих – ми прагнули показати, що жінки з дуже різними долями в дуже різних умовах, користуючись різними юридичними інструментами, працюють заради однакової мети – забезпечити захист прав людини від порушень з боку бізнесу.

Метою цієї публікації також є привернення уваги до ролі жінок у сфері бізнесу і прав людини та до викликів, які постають перед правозахисниками у цілому й у низці випадків посилюються, якщо правозахистом займається жінка.

Ініціатива реалізується в рамках української частини субпроєкту «Зміцнення компоненту ґендерної рівності в регіоні ОБСЄ, як внеску в попередження конфліктів, зміцнення миру та захисту прав жінок» в рамках проєкту «Посилення кооперації громадянського суспільства в регіоні ОБСЄ: Просування захисту прав людини – посилення взаємодії, її сталості та дієздатності» Міжнародної Платформи «Громадянська Солідарність».

ЗМІСТ

ВСТУП	4
КАТЕРИНА ЛЕВЧЕНКО: про те, як не боятися протистояти тим, хто має владу, хто б це не був – держава чи бізнес (Україна)	6
ДАУН ВУТЕН: про уразливість мігрантів, приватні компанії, які наймаються державою, та роль викривачів. Історія, презентована Ерікою Джорж (США)	8
СЕСІЛЬ БУХЛМАНН: про ініціативу з відповідальної бізнес поведінки в Швейцарії. Історія, презентована Аннемарією Санкар (Швейцарія)	10
ФЕРНАНДА ХОПЕНХАЙМ: про мобілізацію для створення юридично обов'язкового документа про транснаціональні корпорації та права людини (Мексика)	13
ОЛЕКСАНДРА ГОЛУБ: про діалог із бізнесом щодо створення реклами без дискримінації (Україна)	16
МАРІЯ МЕНДЖУЛ: про захист зелених насаджень міста (Україна)	18
МЕРІ РОБІНСОН: про мегаспортивні події та права людини (Ірландія)	20
АСТРІД ПУЕНТЕС: про посилення судових процесів щодо прав людини та впливу кліматичних змін (Колумбія)	22
ЗАНЕЛЬ МБУЇСА: про боротьбу з нерівністю та зневагою, яку демонструють транснаціональні компанії (Південна Африка)	24
АНІ ХАЧАТРЯН: про переслідування через правозахисну діяльність (Арменія)	26
СОЙ СРОС: про боротьбу за права працівників під загрозою кримінального переслідування (Камбоджа)	28
ХАЙДІ МЕЙНЗОЛЬТ: про права людини як пріоритет при здійсненні інвестицій у пост-конфліктних суспільствах (Німеччина)	30

ВСТУП

ПОВАГА ТА ПІДТРИМКА ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У СФЕРІ ПРАВОЗАХИСТУ, НЕОБХІДНІ ДЛЯ ПОВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ, ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ.

Коли ми говоримо про ризики і виклики для прав людини, що виникають у контексті підприємницької діяльності, правозахисники у всьому світі відіграють вирішальну роль у виявленні проблем, прогалин та забезпеченні захисту прав людини за допомогою правових засобів, коли йдеться про дії як урядів, так і бізнесів.

На держави покладено обов'язок забезпечити права та захист правозахисників, як це встановлено в різних документах з прав людини – зокрема, в Декларації ООН про правозахисників – і як підтверджено у багатьох резолюціях Ради ООН з прав людини та Генеральної Асамблеї¹.

Роль жінок-правозахисниць є предметом особливої уваги з огляду на додаткові виклики, які постають перед жінками, які «самостійно або спільно з іншими сприяють захисту або реалізації прав людини та основоположних свобод»². Сам термін «жінки-правозахисниці» (women human rights defenders) став широко застосовним у документах, присвячених проблематиці захисту прав людини і охоплює собою широке коло жінок, які працюють за різними напрямками правозахисту³.

Ще однією глобальною тенденцією є те, що, за визнанням Робочої групи ООН з бізнесу і прав людини, зростає визнання зв'язків між роллю бізнесу у сфері прав людини та його впливом на правозахисників та громадянський простір в цілому. Серед базових тенденцій останніх років відзначаються, зокрема, такі:

- Звуження простору для громадянського суспільства послаблює верховенство права, що також негативно впливає на бізнес, погіршуючи сприятливе середовище для відповідального бізнесу та ефективного управління;
- Маючи можливість вільно діяти, громадянське суспільство може стати ключовим другом і партнером для бізнесу, допомагаючи виявляти та реагувати на ризики, пов'язані з правами людини та їх порушеннями, а також співпрацювати в моделях багатосторонніх та колективних дій;
- Амбітні цілі та складні виклики, такі як досягнення Цілей сталого розвитку, потребуватимуть ідей, досвіду, вкладу та співпраці з боку всіх суспільних суб'єктів, включаючи активне та відкрите громадянське суспільство;
- Виступи на підтримку громадянського суспільства допомагають компаніям задовольнити соціальні очікування та заробити і зберегти свою «соціальну ліцензію на діяльність»⁴.

---

1 https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Business/ForumSession6/UNWG_ProjectHRDsBackgroundNote12052017.pdf.

2 Див. детальніше http://www.ehrh.org/Rights%20of%20Defenders_Ukr_web.pdf.

3 <http://www.civicus.org/images/documents/SOCS2016/Women%20human%20rights%20defenders-%20advancing%20the%20rights%20of%20the%20most%20marginalised%20and%20stigmatised.pdf>.

4 https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Business/ForumSession6/UNWG_ProjectHRDsBackgroundNote12052017.pdf.

Водночас, правозахисники потребують захисту від можливого негативного впливу бізнесу на їх діяльність. Жінки-правозахисниці відіграють життєво важливу роль у боротьбі з порушеннями прав людини, пов'язаними з бізнесом, та просуванні та захисті прав людини, включаючи право на ефективний засіб захисту. І хоча жінки-правозахисниці піддаються тим самим типам ризиків, що й правозахисники в цілому, низка загроз має суто ґендерний вимір. У деяких суспільствах робота у сфері правозахисту розглядається як виклик традиційним родинним та ґендерним ролям у суспільстві, і, отже, жінки піддають стигматизації, якщо їх сім'ї або громади вважають їх загрозою для релігії, культури тощо. Жінки частіше стикаються з переслідуваннями в Інтернеті, до них застосовується сексуальне та інше ґендерне зумовлене насильство⁵.

З 2017 р. Робоча група ООН з питань бізнесу та прав людини приділяє особливу увагу цим питанням, вказуючи, що «збільшується кількість випадків вбивств, нападів, погроз і домагань проти людей, які працюють у правозахисті і виступають проти діяльності бізнесу, яка негативно впливає на права людини, включаючи конкретні виклики, з якими стикаються жінки-правозахисниці». Дослідження свідчать, що наклеп, залякування та погрози частіше використовуються проти жінок-правозахисниць, аніж проти їхніх колег-чоловіків, і часто мають ґендерний вимір. При цьому приблизно однакові тенденції мають місце в усіх регіонах світу⁶.

У цій публікації представлено історії жінок, які займаються правозахистом у справах, пов'язаних із негативним впливом бізнесу на права людини. Це історії жінок з різних континентів – Північної і Південної Америки, Африки, Азії, Європи. І кожна з цих історій демонструє різні аспекти ведення боротьби за права людини – це можуть бути знакові справи про масштабні порушення бізнесом прав людини, за якими слідує експертне середовище в усьому світі, або справи щодо доволі звичних повсякденних бізнес-практик, які також можуть негативно впливати на права людини. Це адвокування важливих змін до законодавства, які впливають на бізнес-практики і забезпечують більшу корпоративну повагу до прав людини, і правопросвітницька діяльність.

До публікації увійшло лише 15 історій жінок зі сфери правозахисту, оскільки неможливо назвати всіх, хто робить свій внесок у просування ідеї відповідальної бізнес поведінки. Нашою метою не був пошук кращих – ми прагнули показати, що жінки з дуже різними долями в дуже різних умовах, користуючись різними юридичними інструментами, працюють заради однакової мети – забезпечити захист прав людини від порушень з боку бізнесу.

Метою цієї публікації також є привернення уваги до ролі жінок у сфері бізнесу і прав людини та до викликів, які постають перед правозахисниками у цілому й у низці випадків посилюються, якщо правозахистом займається жінка.

---

⁵ https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Business/Gender_Booklet_Final.pdf.

⁶ https://www.humanrights.dk/sites/humanrights.dk/files/media/dokumenter/projects_docs/gender_business/bhr_gender_mapping_notes_draft_2018.pdf.

КАТЕРИНА ЛЕВЧЕНКО

“

ГОЛОВНЕ НЕ БОЯТИСЯ ПРОТИСТОЯТИ ТИМ,
ХТО МАЄ ВЛАДУ, ХТО Б ЦЕ НЕ БУВ – ДЕРЖАВА
ЧИ БІЗНЕС

Катерина Левченко має більше ніж 20ти річний досвід роботи у правозахисному русі України: з 1997 по 2018 роки пані Катерина була президенткою Громадської організації «Ла Страда – Україна». Сьогодні Катерина Левченка реалізовує важливі ініціативи як Урядовий уповноважений з питань ґендерної політики.

Катерина Левченко з 2018 року підтримує розвиток проблематики бізнесу і прав людини в Україні: з доповідями про важливість ґендерного компоненту у розробці Національного плану дій у сфері бізнесу і прав людини в Україні вона вперше виступила у 2018 році під час Пленарної дискусії у межах II Харківського міжнародного юридичного форуму.

У 2020 році Катерина Левченко виступила на круглому столі «Жінки-правозахисниці у сфері бізнесу і прав людини: історії, що змінюють світ», яка була частиною програми IV Харківського міжнародного юридичного форуму.

Серед тез, які озвучила пані Катерина у своєму виступі, – важливість дискусій про роль правозахисту в питаннях, коли йдеться про вплив бізнесу на права людини, та про можливі шляхи взаємодії з бізнес-структурами задля забезпечення більшої захищеності прав людини. Критичною є вимога залучення до таких дискусій представників наукового сектору, громадянського суспільства, державних органів, самого бізнесу.

Говорячи про ті історії, які дійсно можуть змінювати світ, наше розуміння того, яким чином працювати з порушеннями прав людини, важливо пам'ятати, що порушення прав людини потребує реагування незалежно від того, з чийого боку таке порушення відбулося. Не боятись подавати позов чи іншим чином протидіяти тим, хто має владу, чи то державі, чи то бізнесу

Катерина Левченко, Урядовий уповноважений з питань гендерної політики, Україна

Упродовж всього часу свого існування «Ла Страда – Україна» реалізує вагомі заходи щодо попередження і боротьби з торгівлею людьми. Перша гаряча лінія з питань попередження торгівлі людьми була відкрита організацією за безпосередньої участі Катерини Левченко 18 жовтня 1997 року. Більшість дзвінків завжди була і лишається від тих, хто збирався їхати за кордон і хоче убезпечити себе. З того часу гаряча лінія розвивається.

Питання торгівлі людьми і примусової праці є важливим компонентом у тематиці бізнесу і прав людини, і тому ініціативи у цій сфері мають поєднувати підходи, спрямовані на виконання державою обов'язку із забезпечення захисту прав людини, заходи із оцінки ризиків торгівлі людьми і примусової праці з боку бізнесу й забезпечення ефективних засобів правового захисту⁷.

Пані Катерина також звертає увагу, що за роки незалежності України дійсно змінилося розуміння важливості питань гендерної рівності у правозахисному русі. Зокрема, змінилося ставлення до жінок, зсув від більш такого традиціоналістського, патерналістського (захисного) – який панував у перші пострадянські роки та загалом радянські – до модернового підходу⁸, який базується на засадах Загальної декларації прав людини, яка говорить:

«КОЖНА ЛЮДИНА ПОВИННА МАТИ ВСІ ПРАВА І ВСІ СВОБОДИ, ПРОГОЛОШЕНІ ЦІЄЮ ДЕКЛАРАЦІЄЮ, НЕЗАЛЕЖНО ВІД РАСИ, КОЛЬОРУ ШКІРИ, СТАТІ, МОВИ, РЕЛІГІЇ, ПОЛІТИЧНИХ АБО ІНШИХ ПЕРЕКОНАНЬ, НАЦІОНАЛЬНОГО ЧИ СОЦІАЛЬНОГО ПОХОДЖЕННЯ, МАЙНОВОГО, СТАНОВОГО АБО ІНШОГО СТАНОВИЩА».

ЧОМУ ІСТОРІЯ КАТЕРИНИ ЛЕВЧЕНКО ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

Теза про взаємопов'язаність і взаємозалежність усіх прав людини є давно відомою для теорії прав людини. Але важливо помічати втілення цієї тези на практиці. Катерина Левченко і організація, яку вона довгий час очолювала, започаткували в Україні систему роботи із проблематикою торгівлі людьми, не роблячи спеціальний фокус на питаннях бізнесу і прав людини. Але цей компонент в силу об'єктивних обставин був і лишається присутнім в їх роботі.

Здобувши великий досвід роботи у сфері правозахисту, пані Катерина на посаді Урядового уповно-

важеного з питань гендерної політики сприяє реалізації важливих ініціатив, спрямованих на забезпечення ефективної реалізації прав людини, у тому числі шляхом забезпечення відповідальної поведінки бізнесу.

Ця історія про важливість досвіду роботи у правозахисному русі, який серед іншого дає розуміння того, що будь-яка влада – чи то державна, чи то бізнесова – має бути обмежена правами людини, про вміння бачити взаємозалежність проблематики у сфері прав людини, а також про відданість ідеям правозахисту, незалежно від сфери діяльності.

---

⁷ <http://ican.org.ua/katerina-levchenko>.

⁸ <https://helsinki.org.ua/articles/pravozahysnytsya-kateryna-levchenko-zhinochi-orhanizatsiji-staly-vazhlyvymy-sub-jektamy-gendernoji-polityky/>.

ДАУН ВУТЕН

ПРО УРАЗЛИВІСТЬ МІГРАНТІВ, ПРИВАТНІ КОМПАНІЇ, ЯКІ НАЙМАЮТЬСЯ ДЕРЖАВОЮ, ТА РОЛЬ ВИКРИВАЧІВ. Історія, презентована ЕРІКОЮ ДЖОРЖ

Питання міграції до США через південні кордони держави з Мексикою є значною мірою політизованим. Кордон, як правило, перетинають пошукувачі притулку або мігранти, які шукають роботу. США посилює контроль за кордонами, криміналізує міграцію. І насправді якщо говорити про публічно-приватне партнерство, то ми бачимо лише вершину айсбергу. Приватні компанії створюють цілу мережу, що становить інфраструктуру з «приділення уваги» мігрантам.

Ілюстрацією того, наскільки уразливіми є мігранти, і особливо жінки, стала історія, яку презентувала Еріка Джорж, професорка, директорка Центру прав людини, президентка програми лідерства, Колледж права S.J. Quinney Університету Юти, США.

Даун Вутен (Dawn Wooten) працювала медсестрою у Центрі ув'язнення округу Ірвін в штаті Джорджія, управління яким здійснює приватна корпорація LaSalle

Corrections. Нею було викрито грубі порушення прав людини, які проявилися, зокрема, у високому відсотку проведення гістеректомії (у тому числі з повним виділенням матки) серед іспаномовних мігранток, які навіть не завжди розуміють суть проведеної операції і чому вони пройшли цю процедуру. Жінкам часто надавали відповіді щодо змісту операції медсестри шляхом простого «гугління» іспанської мови.

Крім того, за повідомленням Даун Вутен, іммігранти, які знаходяться у центрі утримання, перебувають у жахливих умовах, включаючи «жахливу медичну занедбаність», неналежні заходи безпеки щодо COVID-19 (заклад відмовився своєчасно тестувати затриманих іммігрантів на COVID-19, приховав численні позитивні тести та помістив разом тих, хто мав симптоми COVID-19, з тими, хто їх не мав) та в цілому небезпечні та антисанітарні умови.

Даун Вутен була свідком системних зловживань. Коли вона висловила занепокоєння щодо операційних процедур адміністрації, її було понижено на посаді. Вона виступила з викриттям та підтвердженням серйозного жорстокого поводження із затриманими іммігрантами в Ірвіні, оскільки вона вірить у необхідність системних змін та підзвітності, –

відповіла представниця Даун Вутен на питання щодо того, чому пані Вутен мовчала про відомі їй порушення?

Справа лише розпочалася, але вже стала знаковою.

ЧОМУ ІСТОРІЯ ДАУН ВУТЕН ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

У цій історії відразу декілька важливих для сфери бізнесу і прав людини аспекти.

По-перше, це історія про роль викривачів, про сміливість поставити під загрозу власну роботу і свою безпеку заради того, щоб викрити порушення прав людини, свідком яких ти став. Важливість викривачів у сфері бізнесу і прав людини – це тема, яка привертає особливу увагу. Деякі Національні плани дій у сфері бізнесу і прав людини включають окремі глави, присвячені питанням, пов'язаним зі статусом і необхідністю захисту викривачів у цій сфері. Роль викривачів є особливою для сфери правозахисту ще й з тієї точки зору, що, зазвичай, ці люди не є активістами правозахисту, вони не мають спеціальних знань і досвіду у цій сфері, вони не звикли дивитись на своє повсякденне життя крізь призму захисту прав людини. Але стається щось, що змушує їх ризикувати своєю безпекою заради того, щоб захистити інших.

По-друге, це історія про ґендерний вимір негативного впливу бізнесу на права людини. У повідомленні викривачки йдеться про особливий вплив на фізичне і сексуальне здоров'я жінок, на їх репро-

дуктивну функцію, що повертає нас до питання про додаткову уразливість жінок у подібних ситуаціях.

По-третє, це історія про зв'язок бізнесу і держави, оскільки приватна компанія залучена державою до виконання її публічних функцій. Така залученість не звільняє саму компанію від обов'язку поважати права людини, а це означає оцінювати ризики можливого негативного впливу на права людини й мінімізувати їх, а також ефективно реагувати на відомі факти порушень прав людини.

І по-четверте, це історія про уразливість мігрантів, особливо нелегальних мігрантів. Перебування у такому статусі не позбавляє людину права на повагу її гідності. Практика, на жаль, свідчить, що статус мігранта зазвичай робить людину надзвичайно уразливою з точки зору можливих порушень її прав як з боку органів держави, так і – особливо – з боку приватних суб'єктів. Цей висновок не повинен лишатися простою констатацією факта – він має призводити до вироблення механізмів попередження негативного впливу з боку бізнесу, забезпечення захисту з боку держави і гарантувати доступ до ефективних засобів захисту.

СЕСІЛЬ БУХЛМАНН

ПРО ІНІЦІАТИВУ З ВІДПОВІДАЛЬНОЇ БІЗНЕС ПОВЕДІНКИ В ШВЕЙЦАРІЇ КРИЗЬ ҐЕНДЕРНУ ПРИЗМУ. Історія, презентована АННЕМАРІЄЮ САНКАР.

Сесіль Бухлманн з 1991 по 2005 рік була членкинею Національної ради Зелених, упродовж 12 років вона очолювала групу Зелених. З 2005 по 2013 – очолювала cfd, феміністичну організацію миру, яка проводить кампанії за права жінок, за розширення прав і можливостей жінок, проти насильства щодо жінок та проти дискримінації жінок-мігранток. З 2006 по 2018 рік була президенткою Грінпіс Швейцарії, однієї з найбільших і найактивніших природоохоронних організацій.

Історію пані Бухлманн в частині її феміністичної оцінки Ініціативи з відповідальної бізнес поведінки в Швейцарії підготувала Аннемарія Санкар, координаторка

мережі PWAG Peace Women Across the Globe та делегатка Швейцарської партії зелених. Йдеться про ініціативу провести у Швейцарії референдум щодо запровадження обов'язкової процедури належної обачності (human rights due diligence) для компаній. Розмова пані Бухлманн і пані Санкар відбулася у серпні 2020 р. Референдум призначено на 29 листопада 2020 р. Однак чи враховує ініціатива щодо обов'язкової належної обачності ґендерний компонент?

Гендерна справедливість повинна бути центральною метою, але, на жаль, вона недостатньо чітко викладена в тексті ініціативи, а тому відсутня в ланцюзі аргументації. Звичайно, потрібні феміністичні роздуми, інтелектуальні зусилля, які наближають нас до зв'язків між корпоративною відповідальністю та гендерною справедливістю. Повага прав людини не означає, що компанія, її підрядники та постачальники автоматично уважно вивчають питання гендерного впливу. Зрештою, як ми знаємо з досвіду, тут немає автоматизмів

Сесіль Бухлманн

Пані Бухлманн підкреслює, що компанії значним чином втручаються в соціальні, економічні та екологічні системи регіону чи країни. Довгий час цьому приділялося занадто мало уваги; прибуток для Глобальної Півночі був основним принципом діяльності. Лише із зростанням усвідомлення незворотності змін клімату, формуванням глобальних домовленостей та цілей сталого розвитку ООН ставлення починає змінюватися. Організації громадянського суспільства та міжнародні неурядові організації все більше звертають увагу на те, що діяльність корпорацій не тільки руйнує навколишнє середовище, але також має суттєвий вплив на повсякденне життя жінок, чоловіків та дітей, які проживають у тому чи іншому районі.

Наприклад, якщо подивитися на гендерні ролі в районах, де компанії надмірно експлуатують природу, то можна побачити кричущі наслідки, адже переважно жінки виконують роботу із догляду і, зрештою, відповідальність за водопостачання та продовольство домогосподарств. Додайте до цього, і порівняльні дослідження це доводять, що в середньому жінки більшою мірою страждають від бідності і мають менше можливостей виїхати, ніж чоловіки. Це справедливо практично для всього Глобального Півдня, де корпорації отримують прибуток. Але зараз нам потрібно показати, як економічна діяльність цих компаній як головної цільової групи ініціативи пов'язана з економічною діяльністю жінок, їх можливостями та обмеженнями.

Жінкам бракує грошей, щоб придбати хорошу їжу, щоб забезпечити харчування членів домогосподарства. Доступ до землі традиційно є обмеженим для жінок у багатьох місцях. Експлуатація сировини транснаціональними компаніями значно погіршує ситуацію.

Держави несуть відповідальність за імплементацію Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок за умови, що вони підписали конвенцію, і насправді майже всі країни, що викликають занепокоєння, зробили це. Але як вони можуть зобов'язати корпорації робити це? Ініціатива з корпоративної відповідальності дає хорошу відповідь: кожна компанія повинна звітувати про ситуацію з правами людини в її економічній системі, включаючи гендерні наслідки експлуатації.

Ініціатива вимагає від швейцарських компаній, включаючи їх постачальників, надавати детальну інформацію про всю свою діяльність, включаючи способи фінансування та звітування. Звичайно, залежно від сфери діяльності, розміру та положення у виробничому ланцюзі виникають різні запитання, на які потім потрібно відповісти у кожному окремому випадку. Важливо, щоб дані, про які компанія звітує, включали в себе інформацію про гендерний вплив. Це те, на що ми повинні звертати особливу увагу, оскільки саме такі запитання часто залишаються поза увагою, оскільки вони називаються «занадто конкретними» або «відсутністю доданої вартості».

Завдання організацій та осіб, які спеціалізуються на ґендерних питаннях, підтримувати компанії, задаючи їм правильні питання. Місцеві університети повинні бути залучені до процесу консультацій з компаніями. Такі дослідження підтверджують формулювання ключових показників стану та тенденцій ґендерних відносин у регіонах.

Швейцарська ініціатива хоче, щоб корпорації взяли на себе відповідальність за свою діяльність у сфері прав людини. Це також означає, що вони повинні брати до уваги результати та рекомендації таких досліджень, а при необхідності адаптувати свої структури та процедури, логіку розподілу прибутку інакше, ніж раніше, щоб вони також покращували умови, за яких жінки виконують свою роботу. Водночас це також має значення для жінок,

які проживають у регіоні виробничого ланцюга, які безпосередньо зазнають побічних ефектів від діяльності. Отже, очевидно, справа також у пошуку хороших та правильних показників, які допомагають виділити ґендерний вимір у корпоративній звітності. Спеціалізовані організації також повинні мати можливість оцінювати звіти з урахуванням ґендерних наслідків діяльності.

ЧОМУ ІСТОРІЯ СЕСІЛЬ БУХЛМАНН ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

Це історія про глобальну ініціативу, яка спрямована на досягнення фундаментальних змін у бізнес-поведінці, на зміну самих бізнес-моделей ведення діяльності, зміну способу мислення компаній.

Близькою для нас цю історію робить наявність у ній ґендерного компоненту, який часто втрачається при висуненні ініціатив щодо забезпечення корпоративної відповідальності у сфері прав людини.

ФЕРНАНДА ХОПЕНХАЙМ

МОБІЛІЗАЦІЯ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНО ОБОВ'ЯЗКОВОГО ДОКУМЕНТА ПРО ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

Фернанда Хопенхайм – уругвайська та мексиканська дослідниця та адвокат, яка 20 років працює над проблемами соціальної, економічної та гендерної справедливості з організаціями громадянського суспільства та громадськими рухами. Фернанда спеціалізується на бізнесі та правах людини і працює над корпоративною підзвітністю та фінансовими питаннями вже більше 10 років. На початку 2013 року вона приєдналася до неурядової неприбуткової організації PODER, що працює над покращенням корпоративної прозорості та підзвітності в Латинській Америці з точки зору прав людини, і в даний час є її співвиконавчою директоркою. Під керівництвом Фернанди PODER став членом групи сприяння Альянсу за угодою, членом-засновником ініціативи *Feminists4BindingTreaty*, частиною Керівного комітету Робочої групи з питань корпоративної відповідальності в ESCR-Net та радником Проєкту корпоративного захоплення .

Фернанда була ведучою та координаторкою кількох національних та міжнародних заходів, включаючи Форум ООН з питань бізнесу та прав людини та Регіональні консультації з питань прав людини в Латинській Америці. У 2018 році вона була входила до Комітету з планування Народного форуму з питань бізнесу та прав людини на Філіппінах.

Фернанда Хопенхайм пояснює, чому багато хто з громадянського суспільства бачить необхідність в обов'язковому договорі про корпорації та права людини: корпорації відіграють ключову роль у глобальній економіці й отримують все більшу владу. Державно-приватні зв'язки поглибилися, розділення між сферами діяльності ділових еліт та урядів стало дуже слабким, і це сприяло тому, що державні механізми не можуть ефективно регулювати та балансувати інтереси корпорацій з державними інтересами.

Тому ключовим є те, що громадянське суспільство зосереджує свої зусилля на вимаганні підзвітності, вищих стандартів прозорості та відповідальності компаній за негативний вплив їх діяльності на права людини та навколишнє середовище.

Існує безліч прикладів корпоративних зловживань, які не були ефективно розглянуті державами. Найвідомішим у Мексиці є випадок річки Сонори, де найгірший розлив стався за всю історію гірничих робіт в країні. Було вилито сорок мільйонів літрів мідного купоросу, що забруднило дві річки і зачепило майже 25 000 людей. Винуватцю, компанії з величезною владою, досі вдається ухилитися від повного виконання своїх зобов'язань щодо надання компенсації – вона навіть отримала нові дозволи на розширення шахти там, де сталося розлиття.

В Еквадорі є справа «Шеврон-Тексако», яка спричинила забруднення нафтою на територіях корінних громад, які десятиліттями прагнуть відшкодування і справедливості. В країні щорічно навіть проходить Глобальний день проти Шеврону (Global Anti Chevron Day of Action) через масштабність допущених порушень і відсутність адекватного захисту для їх жертв. Після 25 років судових розглядів було винесено судове рішення, яке вимагало від компанії «Шеврон» (раніше відома як «Тексако») сплатити 9,5 млн. доларів США за відшкодування екологічної шкоди. І хоча воно було підтвержене на всіх рівнях еквадорської судової системи, воно так і не було виконане. Щоб уникнути його виконання, Шеврон вилучив усі свої активи з Еквадору. Оскільки вони це зробили, чоловіки та жінки, які постраждали внаслідок екологічної катастрофи, повинні були звернутися до іноземних судів (в Аргентині, Бразилії та Канаді) для визнання та вико-

нання рішення, але до цих пір вони не мали успіху. Тим часом десятки тисяч постраждалих продовжують зазнавати серйозних наслідків для здоров'я. Смерть від раку на 130% частіша в Амазонії та має 260% вищий ризик смерті, ніж в інших частинах Еквадору. Шеврон залишив 880 ям, повних сирової нафти, річки все ще повні вуглеводневих осадів і забруднені розливами нафти в Амазонії, яка є одним з найбільш багатих біорізноманіттям регіонів у світі. Більше 40 років пошкодження залишаються не виправленими.

У Бразилії особливу увагу привертає випадок шахти Самарко, який спричинив обвал дамби. Це призвело до жахливого забруднення річки Доче і навіть океану та спричинило смерть та спустошення в громадах Маріани.

Можна наводити й інші приклади із Латинської Америки та за її межами, як компанії безкарно завдають шкоди і не несуть відповідальності. Громадянське суспільство, яке займається питаннями прав людини, все частіше визначає зловживання з боку компаній як один з витоків проблем, які воно прагне вирішити. Ось чому мобілізація для створення юридично обов'язкового документа про транснаціональні корпорації та права людини охоплює такий широкий спектр суб'єктів громадянського суспільства, включаючи такі різноманітні рухи, як екологи, селяни, феміністки та робочі та корінні групи¹⁰.

ЧОМУ ІСТОРІЯ ФЕРНАНДИ ХОПЕНХАЙМ ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

З багатьох причин – ця історія є чудовим прикладом того, як не тільки напрями відстоювання прав людини, яким займався правозахист, збагачуються завдяки такому компоненту як бізнес і права людини, але й сама рамка бізнесу і прав людини формується завдяки правозахисникам і правозахисницям завдяки їх досвіду в різних сферах правозахисту. Фернанда Хопенхайм разом з низкою інших відомих постатей у сфері правозахисту формує гендерний вимір стандартів у сфері бізнесу і прав людини, повертає увагу до впливу бізнесу на права жінок, до необхідності додаткової оцінки дій бізнесу, які можуть посилювати уразливість.

Важливо також, що ця історія про внесок людей, які займаються правозахистом, у розробку нового міжнародного юридично обов'язкового договору у сфері прав людини – міжнародного договору про транснаціональні корпорації і права людини.

ОЛЕКСАНДРА ГОЛУБ

ПРО ДІАЛОГ ІЗ БІЗНЕСОМ ЩОДО СТВОРЕННЯ РЕКЛАМИ БЕЗ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Олександра Голуб є ґендерною консультанткою та курує кампанію «Україна без сексизму».

Кампанія «Україна без сексизму», започаткована ГО «Ліга захисту прав жінок» у 2017 році, залучає людей до боротьби із дискримінацією у рекламі та медіа. Задачею цієї кампанії є пояснення того, що таке сексизм, та заклик людей долучатися до моніторингу реклами. Якщо,

на думку учасників / учасниць кампанії, у рекламі є ознаки сексизму, вони звертаються зі скаргою до уповноважених органів та контролюють хід справи. Окрім того, вони намагаються налагоджувати діалог із бізнесом щодо створення реклами без дискримінації. Адже успіх полягає не у тому, щоб рекламодавця оштрафували, а у тому, щоб бізнес був відповідальним за контент, який створює.

У нашій історії є як успішні кейси, так і невдалі. Все ж таки зустрічається бізнес готовий до комунікації та «роботи над помилками». До цього стимулюють зворотній зв'язок від клієнтів та можливі репутаційні втрати. На жаль, більшість рекламодавців не готова до вибачень перед клієнтами, навіть після сплати штрафів

Олександра Голуб

Олександра Голуб справедливо підкреслює, що існує прямий зв'язок між діями бізнесу та станом дотримання прав людини в Україні. Зокрема, створюючи дискримінаційну рекламу підприємці поширюють стереотипи і упередження, впливають на культуру.

«Я МАЮ НАДІЮ, ЩО НАЙБЛИЖЧИМ ЧАСОМ СИТУАЦІЯ ІЗ ДИСКРИМІНАЦІЄЮ У СФЕРІ РЕКЛАМИ ЗМІНИТЬСЯ НА КРАЩЕ. НАРАЗІ НА РОЗГЛЯДІ У ПАРЛАМЕНТІ ЗНАХОДИТЬСЯ ЗАКОНОПРОЄКТ, ЯКИЙ ЗБІЛЬШУЄ ШТРАФИ ЗА ДИСКРИМІНАЦІЮ У РЕКЛАМІ ТА ВСТАНОВЛЮЄ ЧІТКІ ПРАВИЛА РОЗГЛЯДУ СПРАВ У ЦІЙ СФЕРІ».

ЧОМУ ІСТОРІЯ ОЛЕКСАНДРИ ГОЛУБ ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

Це історія про роботу з конкретним проявом негативного впливу дій бізнесу на права людини – поширенням стереотипів у рекламі. При цьому використовується широкий набір засобів, спрямованих на боротьбу з практикою використання бізнесом такої реклами – скарги до уповноважених органів щодо виявлених фактів дискримінаційної реклами (несудовий засіб захисту), взаємодія з самим бізнесом, у тому числі з метою підвищення його обізнаності зі стандартами у сфері прав людини, інформаційні кампанії, підготовка і просування змін на рівні законодавства та ін.

МАРІЯ МЕНДЖУЛ

НА ЗАХИСТІ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ МІСТА

Влітку 2019 року Марія Менджул переглядала інформацію про громадські слухання на сайті Ужгородської міської ради і випадково натрапила на обговорення двох детальних планів територій у місті Ужгороді, а саме «Детальний план території, обмеженої вулицею Собранецькою, Запорізькою та територією лісів» та «Детальний план території, обмеженої вулицями Перемоги, Степана Добоша, Юлії Жемайте, Швабською, площею Кирила і Мефодія та проспектом Свободи»¹¹.

Обидва Детальні плани передбачали забудову зелених насаджень у місті Ужгороді, – перший на території м-ну Червениця (збудова частини лісу), а другий – зелені насадження в центрі міста (невеликий скверик, який на фото, зелену зону з ялинками, що прилягає до будинку чеського періоду забудови, а також прибудинкову територію декількох будинків у центрі).

Для захисту зелених насаджень і недопущення їх забудови Марія підготувала електронну петицію¹², яка набрала достатню кількість голосів і була розглянута, а також поширила інформацію серед мешканців тих будинків біля яких була запланована забудова. В результаті до заходів проти забудови долучилися активні місцеві мешканців, у тому числі керівниця ОСББ «ДОБРИЙ ДІМ 31» Юлія Багара та її заступниця Наталія Золотухіна. Підготовлене звернення до міського голови та Ужгородської міської ради проти забудови, підписали більшість власників квартир у будинках, що прилягали до скверику. Крім того, була поширена інформація серед місцевої преси для привернення уваги широкої громадськості¹³.

11 Детальніше тут: https://rada-uzhgorod.gov.ua/post/oholossheno-hromadski-slukhannia-shchodo-shche-dvokh-detalnykh-planiv-terytorii-v-uzhhorodi?fbclid=IwAR2c_LGthwwMgdG67jmWskwOLYOPh-LKpIADIJyPAm1clFNLSen9iponLUo.

12 <https://petition.e-dem.ua/uzhgorod/Petition/View/47>.

13 https://zakarpattia.net.ua/News/195028-Uzhhorodsiv-oburyla-sproba-zabudovy-shche-odniiei-zelenoi-zony-v-tsentri-mista-?fbclid=IwAR3rP8lAI9vS0tkiBr0-GQuSAaK_PnzAK9wsQvrsflklRhQ-BfutDLPFXtg.

Завдяки різним заходами, залученню преси, активної участі мешканців будинків у погоджувальній комісії, створеній Ужгородською міською радою, вдалося не допустити затвердження детальних планів, що допускали забудову зелених насаджень у місті Ужгороді.

ЧОМУ ІСТОРІЯ МАРІЇ МЕНДЖУЛ ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

Це історія про боротьбу за право громади, щодо якого існувала потенційна загроза негативно-го впливу з боку бізнес діяльності. Це важливий аспект концепції бізнесу і прав людини, оскільки вона захищає не тільки індивідуальні права, але значну увагу приділяє впливу бізнесу на громаду, в якій він здійснює свою діяльність.

Це також історія про те, як людина може розпочати боротьбу за право самостійно, одна, розраховуючи лише на власні сили. При цьому людина, для якої правозахисна діяльність не є сферою професійної зайнятості. Йдеться про об'єднання

зусиль на дуже локальному рівні з метою оперативного реагування на, відповідно, локальну проблему найбільш доступними правовими засобами. Це вчергове свідчить про важливість розвитку позасудових засобів захисту та забезпечення їх доступності з урахуванням можливих бар'єрів.

Також наведена історія вчерговий раз демонструє, що судовий спосіб захисту лишається не затребуваним, якщо спрацьовують інші механізми попередження негативного впливу на права людини з боку господарюючого суб'єкта.

МЕРІ РОБІНСОН

МЕГАСПОРТИВНІ ПОДІЇ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ

Мері Робінсон – перша жінка-президент Ірландії та колишній Верховний Комісар ООН з прав людини.

Вона заснувала Фонд Мері Робінсон – Кліматична справедливість, центр освіти та адвокації щодо сталого та орієнтованого на людину розвитку в найбідніших громадах світу. З липня 2014 р. по грудень 2015 р. вона працювала Спеціальним посланником Генерального Секретаря ООН з питань зміни клімату, який зумів успішно завершити Кліматичний саміт та укласти історичну Паризьку угоду про зміну клімату.

Будучи Верховним Комісаром ООН з прав людини (1997-2002 рр.), Мері Робінсон стала відомою тим, що завжди виступала за розслідування та викриття порушень прав людини у всьому світі. Вона заснувала Realizing Rights: The Ethical Globalization Initiative, яка мала на меті поставити стандарти прав людини в ос-

нову глобального управління та забезпечити задоволення потреб найбідніших та найуразливіших верств населення на світовій арені.

Ми хочемо розказати лише одну невелику історію з усієї багатой практики Мері Робінсон у сфері захисту прав людини від негативного впливу з боку бізнесу.

У червні 2014 року Мері Робінсон разом із Джоном Раггі, який вважається автором Керівних принципів ООН з бізнесу і прав людини, опублікували Відкритий лист, адресований Джозефу Блаттеру, президенту Міжнародної федерації футбольних асоціацій (FIFA).

У листі вони привернули увагу пана Блаттера на важливість того, щоб стан прав людини в тій чи іншій країні розглядався як важливий фактором присудження майбутніх турнірів:

Усі країни стикаються з проблемами захисту прав людини, але, безумовно, необхідна більш ефективна та стійка ретельна перевірка з метою прийняття рішень щодо приймаючих країн та способу планування та реалізації основних спортивних подій.

Інститут прав людини та бізнесу (<http://www.ihrb.org>) опублікував звіт «Прагнучи до досконалості: мегаспортивні події та права людини», який містить п'ять рекомендацій керівним органам спорту, таким як FIFA. Це:

- чітко взяти на себе зобов'язання поважати права людини та розробити стратегію інтеграції підходу до прав людини, заснованого на Керівних принципах ООН з бізнесу та прав людини, до оперативних процедур спортивного керівного органу;
- вимагати від спонсорів та медіа-партнерів прийняття заяви про політику в галузі прав людини та публічне розголошення інформації про їх зусилля щодо впровадження належної обачності у сфері прав людини та попередження негативно впливу на права людини;
- переглянути існуючі вимоги до кандидатів для проведення оцінки впливу, що охоплює міркування щодо прав людини та включає консультації з потенційно постраждалими групами;
- вимагати від місцевих організаторів прийняття політики у галузі прав людини та розкриття інформації, у тому числі щодо контрактів з комерційними спонсорами та партнерами;
- призначити омбудсмена під керівництвом спортивного керівного органу для прийому та розслідування заяв про порушення прав людини, що стосуються дій організаційних комітетів, а також комерційних партнерів та партнерів.

У квітні 2017 року FIFA приєдналася до Платформи з прав людини, яка присвячена мега-спортивним подіям¹⁴, а у червні 2017 року – опублікувала свою Політику у сфері прав людини¹⁵.

ЧОМУ ІСТОРІЯ МЕРІ РОБІНСОН ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

Ця історія привертає увагу до проблематики спорту і прав людини у контексті стандартів відповідальної поведінки бізнесу. Крім того, це історія, яка демонструє позитивний розвиток тематики і роль особистостей, які мають авторитет незалежних експертів у сфері прав людини, у просуванні тематики, у тому числі шляхом привернення уваги до неї з боку знакових утворень.

Крім того, це не перша історія про взаємозалежність і взаємопов'язаність тематик у сфері бізнесу і

прав людини. Остання стала одним із компонентів у тій тематиці, якою правозахисниця займалася до того – це може бути захист прав жінок, охорона навколишнього середовища, торгівля людьми тощо. Рамка бізнесу і прав людини є міждисциплінарною і має охоплювати собою усі сфери, в яких діють фундаментальні права людини. Вона стає новим компонентом у тих напрямках боротьби за права людини, які раніше розглядалася суто в контексті впливу держави на права людини.

---

14 <https://www.ihrb.org/news-events/news-events/fifa-joins-mega-sporting-events-platform-for-human-rights>.

15 <https://www.ihrb.org/news-events/news-events/fifa-publishes-human-rights-policy>.

АСТРІД ПУЕНТЕС

ПОСИЛЕННЯ СУДОВИХ ПРОЦЕСІВ ЩОДО ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ВПЛИВУ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН

Астрід Пуентес Ріаньо – одна з двох співвиконавчих директорів AIDA. Вона відповідає за юридичні зусилля AIDA та організаційне управління. Родом з Колумбії, Астрід працює в AIDA з 2003 року. Вона має значний досвід, пов'язуючи охорону навколишнього середовища з правами людини та зміною клімату, підкреслюючи важливість пріоритетності кліматичної справедливості. Понад двадцять років вона працює над судовими спорами щодо суспільних інтересів, особливо у галузі прав людини, навколишнього середовища та зміни клімату.

Астрід Ріаньо – одна із 26 ініціаторів звернення до Міжамериканського суду з прав людини, за результатами якого Суд оприлюднив свою знакову думку¹⁶,

що прирівнює захист навколишнього середовища до прав людини, - висновок, який може змусити країни Латинської Америки та за її межами боротися зі зміною клімату більш рішуче.

Консультативний висновок являє собою перший випадок, коли Міжамериканський суд визнав фундаментальне право на здорове довкілля – концепція, яка може здатися абстрактною, але може вплинути на тлумачення чинного законодавства та покращити захист навколишнього середовища.

Ми вважаємо, що це рішення буде використано як інструмент для посилення поточних судових процесів щодо прав людини та впливу кліматичних змін на національному та міжнародному рівнях.

Астрід Пуентес

Висновки суду мають юридичний вплив, вони також можуть впливати на рішення, що приймаються в інших місцях, особливо з огляду на те, що захист прав людини вважається глобальним питанням, яке вирішується через ряд міжнародних угод та правових систем, таких як Міжнародний суд у Гаазі¹⁷.

ЧОМУ ІСТОРІЯ АСТРІД ПУЕНТЕС ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

Це одна з небагатьох історій про роль регіональних судових інституцій, які мають сприяти реалізації міжнародних і регіональних стандартів захисту прав людини, але які, на жаль, сьогодні нечасто виступають ефективними інструментами такого захисту у справах про порушення прав людини з боку бізнесу, особливо коли йдеться про негативний вплив бізнесу на територіях іншої держави, аніж держава реєстрації такого бізнесу. Сьогодні провідні фахівці у сфері бізнесу і прав людини ведуть стратегічні судові справи з метою формування

практики судового захисту прав жертв порушень прав людини у ланцюгах поставок, а також на території держав, які не забезпечують ефективний захист прав людини.

Важливий внесок у формування відповідних правових позицій роблять такі правозахисниці як Астрід Пуентес.

ЗАНЕЛЬ МБУЇСА

БОРОТЬБА З НЕРІВНІСТЮ ТА ЗНЕВАГОЮ, ЯКУ ДЕМОНСТРУЮТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОМПАНІЇ

Занель Мбуїса є головою юридичної компанії Мбуїса Моліл консультанткою у Південній Африці та бере участь у справі щодо силікозу, якою керує Leigh Day & Co. Від імені замбійських громад, що мешкають в районі свинцевої шахти Кабве і страждають отруєнням свинцем, було підготовлено судову справу проти Anglo American South Africa Ltd.

Кабве була найбільшою у світі свинцевою шахтою і працювала приблизно з 1915 року до її закриття в 1994 році. З 1925 по 1974 рік, найпродуктивніший період, шахта належала та експлуатувалася та / або управлялася Anglo American South Africa Ltd.

Шахта розташована в безпосередній близькості від сіл, де проживає близько 230 000 жителів. За оцінками, у десятків тисяч жителів Кабве підвищений рівень свинцю в крові, головним чином через потрапляння пилу, забрудненого вики-

дами з шахтного заводу та звалищ. Серія опублікованих звітів виявила дуже високий рівень свинцю в крові значної частини місцевого населення, зокрема дуже маленьких дітей.

Адвокати Йоганнесбурга Мбуїса Моліл у співпраці з лондонською юридичною фірмою Leigh Day розслідували справу та підтримували зв'язки з місцевими громадами протягом останніх двох років. Наразі вони зібрали інформацію про майже 200 дітей, які пройшли лікування від отруєння свинцем, і підготували колективний позов у Південній Африці, а заява про посвідчення колективного позову буде подана до Високого суду Йоганнесбурга.

Метою цих дій є забезпечення компенсації жертвам отруєння свинцем, включаючи вартість ефективної медичної системи контролю рівня свинцю в крові серед громади.

Human Rights Watch на основі цієї справи опублікував звіт під назвою «Нам потрібно хвилюватися: Вплив забруднення свинцем на права дітей в Кабві, Замбія», в якому описується вплив забруднення свинцем в Кабві на права дітей на здоров'я, здорове довкілля, освіту тощо.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), проблеми, пов'язані з отруєнням свинцем у дітей, варіюються від зниження рівня IQ, проблем у поведінці та зниженого росту до важкої анемії та пошкодження нирок, а в найгірших випадках можуть спричинити пошкодження мозку та навіть смерть.

У Кабве серед маленьких дітей у віці до п'яти років опубліковані дослідження постійно виявляють значне підвищення рівня свинцю. У найбільш постраждалих містечках навколо Кабве близько 50% дітей мають рівень, що перевищує 45 мкг / дл, поріг, вище якого потрібно медичне лікування антидоту. Майже у всіх дітей у цих районах рівень перевищує 20 мкг / дл, рівень, на якому необхідні термінові дії для зменшення впливу.

Масштаби цієї екологічної катастрофи були очевидними протягом десятиліть. Наприклад, у статті медичного журналу 1972 року йдеться про надзвичайне забруднення свинцем в районі Кабве.

Занеле Мбуїса, директор Mbuyisa Moleele, сказала:

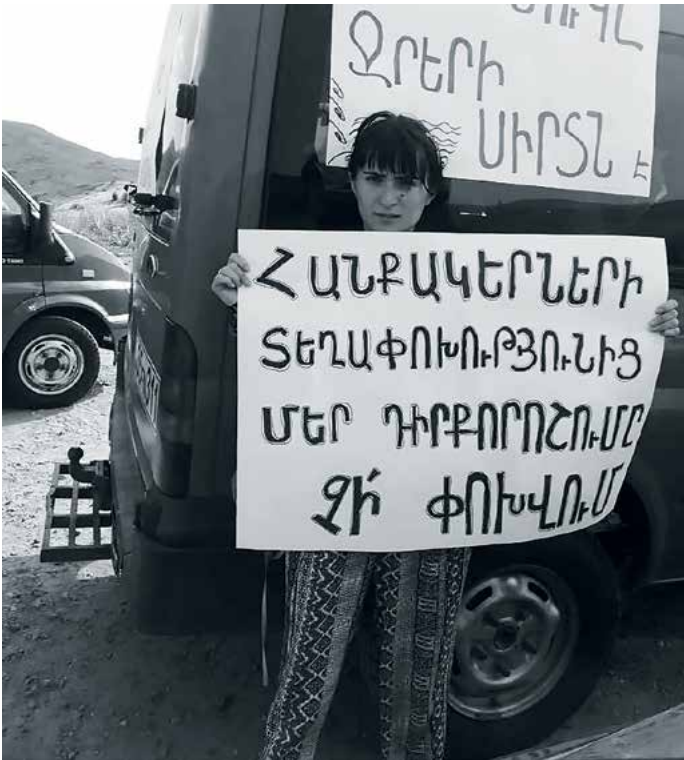
Займаючись цими справами, я завжди збентежена нерівністю та зневагою, яку демонструють транснаціональні компанії, такі як Anglo American. Засновників Anglo American вітають як початківців, оскільки вони створили багатство поколінь для себе, своїх сімей та інвесторів, але в той же час їх діяльність спричинила бідність і погіршення здоров'я серед поколінь як їхніх працівників, так і навколишнього середовища. У цій справі завдана екологічна шкода потенційно забруднила майже три покоління чоловіків, жінок та дітей»¹⁸.

ЧОМУ ІСТОРІЯ ЗАНЕЛЕ МБУЇСИ ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

Це дуже складна історія, яка триває вже багато десятиліть і, на жаль, буде тривати ще не один рік без гарантій справедливого фіналу. Ми бачили схожі сюжети у художніх фільмах. Але в житті сюжети можуть бути набагато більш трагічними. Нам навіть складно уявити й усвідомити масштаб порушень прав людини, про який йдеться у цій справі.

Занель Мбуїса та її колеги не вперше вступають у протистояння з транснаціональними корпораціями, щоб забезпечити захист тим, хто постраждав від діяльності таких корпорацій. Складність таких

справ обумовлюється відразу декількома факторами: корпорації зазвичай не розглядаються носіями зобов'язань у сфері прав людини (на відміну від держави) і посиляються на формальну відповідність своєї діяльності чинному законодавству; корпорації мають значні ресурси для забезпечення юридичного захисту своєї позиції (правозахисникам, які мають значно менший ресурс, складно протистояти); корпорації можуть використовувати неправові засоби впливу, і чим нижчим є рівень верховенства права в країні, тим складнішою є робота правозахисників.

АНИ ХАЧАТРЯН

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ЧЕРЕЗ ПРАВОЗАХИСНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Ані Хачатрян представляє Армянський фронт навколишнього середовища, Армения.

Приблизно 400 шахт, з яких 22 металеві, експлуатуються у Вірменії. Усі місця видобутку знаходяться поруч із населеними пунктами та водними ресурсами, що порушує численні питання щодо здоров'я, безпеки води та харчових продуктів та довкілля.

У 2007 році гірничодобувна компанія Lydian Armenia, дочірнє підприємство Lydian International, розпочала роботу з розвідки та реалізації проєкту видобутку золотих копалень у Вірменії. У 2014 році компанія отримала ліцензію на видобуток корисних копалин, а в 2016 році розпочала будівельні роботи з видобутку в регіоні Амулсар.

З 2012 року експерти та активісти засуджують негативний вплив гірничих робіт в Амулсарі на здоров'я та навколишнє середовище, а з 2017 року деякі мешканці перекрили доступ до шахти та попросили призупинити проєкт. У відповідь Lydian Armenia розпочала енергійну кампанію з метою примусити замовчати всіх критиків, включаючи правозахисників.

Йдеться, зокрема, про триваючу судову кампанію переслідування проти кількох правозахисників, журналістів та адвокатів, включаючи Ані Хачатрян¹⁹.

16 листопада 2018 року Lydian Armenia подала цивільний позов до суду загальної юрисдикції Котайка проти Ані Хачатрян за поширення «наклепницької інформації» після того, як вона регулярно розміщувала в Інтернеті інформацію

про ситуацію з проектом шахти «Амуслар». Lydian Armenia вимагає від Ані Хачатрян виплатити мільйон драмів (приблизно 1870 євро) як компенсацію за підрив її ділової репутації.

6 грудня 2018 року Міністерство юстиції наказало Ані Хачатрян не поширювати інформацію, що негативно впливає на репутацію компанії Lydian Armenia та «не відображає реальності».

Lydian Armenia також подала позови проти інших правозахисників за наклеп. У грудні 2018 року було подано скаргу на пані Назелі Варданян, яка є юристкою і лідеркою неурядової організації «Вірменський ліс», за те, що вона критикує проєкт «Амулсар» та звинувачує компанію у прихованих стосунках з деякими органами влади.

Окрім того, з 2018 року ці ж правозахисники є об'єктом наклепницької кампанії в соціальних мережах. Фальшиві акаунти Facebook опублікували близько 40 відеоматеріалів, що дискредитують

їх діяльність. У Facebook надрукували образливі сексистські публікації проти Ані Хачатрян та Техміне Єнокян, описуючи їх як «розпущених жінок», що «завагітніли від активістів» тощо. У квітні 2019 року Левон Галстян, Техміне Єнокян та Ані Хачатрян звернулись до Єреванського загального суду з проханням про захист від образливих матеріалів, опублікованих у Facebook на них. 3 травня 2019 року відео, створене для дискредитації професійних навичок пані Назелі Варданян як юристки було розповсюджено через фейкову сторінку у Facebook під назвою «Зелений та чистий», яку згодом Facebook закрит через повідомлення користувачів, що сторінка була образливою та наклепницькою.

Поліція відкрила кримінальне провадження, що призвело до ідентифікації двох осіб щодо фальшивих акаунтів Facebook. Ці особи пов'язані робочими відносинами з Lydian Armenia. Згодом цю справу закрила прокуратура²⁰.

ЧОМУ ІСТОРІЯ АНІ ХАЧАТУРЯН ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

Це історія є прикладом того, як компанії можуть використовувати наявні в них ресурси для того, щоб змусити правозахисників не вести боротьбу проти їх проєктів. На жаль, такі історії не є поодинокими. Наведена історія є також ілюстрацією того, що жінки у сфері правозахисту піддаються додатковим видам переслідувань, особливо в суспільствах, де публічний простір сприймається як простір, в якому діють суто чоловіки.

СОЙ
СРОС

БОРОТЬБА ЗА ПРАВА ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЗАГРОЗОЮ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

У Камбоджі у квітні 2020 року за заявою компанії Superl Holdings було порушено кримінальну справу проти Президентки камбоджійського місцевого союзу Сой Срос. У заяві стверджувалось, що вона підбурює соціальні заворушення, попереджаючи громадськість у Facebook про плани Superl Holdings звільнити робітників з фабрики всупереч державним рекомендаціям, наданим власникам фабрик у зв'язку з COVID-19. Держава рекомендувала не звільняти працівників у період пандемії, а знижувати оплату праці і, за необхідності, відправляти додому.

Срос була затримана з 3 квітня по 28 травня 2020 року. З червня 2020 року, після широкого висвітлення справи в ЗМІ, Superl Holdings погодилася відкликати заяву, у зв'язку з чим було знято кримінальне обвинувачення.

Деталі справи були такими. Через падіння попиту на продукцію у зв'язку з COVID-19 фабрика на околиці Пномпеня (Камбоджа), що належить гонконгській компанії Superl Holdings, звільнила 88 працівників. Компанія виготовляє розкішні сумочки для таких брендів як Michael Kors, Jimmy Choo, Kate Spade, Coach і Versace.

Усі 88 звільнених працівників є членами Колективного союзу робітничих рухів (CUMW). 31 березня 2020 року Сой Срос, президентка місцевого профспілки CUMW у Superl Holdings в Камбоджі, спробувала зустрітися з менеджером з управління персоналом щодо втрати робочих місць. Коли зустріч виявилася невдалою, Срос попередила громадськість про звільнення, розмістивши повідомлення у Facebook. У своєму дописі вона зазна-

чила, що компанія не підтримала рекомендації уряду. Крім того, вона висловила намір попросити фабрику залишити працівників, тимчасово призупинивши їх трудові договори, а не розірвавши їх.

У відповідь на ці дії Superl заявила, що не звільнить працівників, а лише замінить їх на один місяць. Представник Superl вимагав від пані Срос відкликати її пост у Facebook та підписати документ, в якому б вона визнала, що допустила помилку. Срос погодилася видалити пост, але відмовилася визнати неправильність своїх дій.

2 квітня 2020 року Сої Срос була заарештована поліцією. Їй було висунуто звинувачення у розміщенні фальшивої інформації в соціальних мережах. Її допитували в поліції протягом 48 годин, перш ніж відправити до провінційної в'язниці Кампонг Шпеу. Перед тим, як відпустити під заставу, вона провела 55 днів у СІЗО.

28 травня 2020 року Срос була звільнена під заставу. Якщо б у подальшому її визнали винною, їй загрозувало б позбавлення волі на строк від одного до трьох років та штраф до 6 мільйонів рієлів (1500 доларів США).

3 червня 2020 року завдяки широкому висвітленню ситуації з боку засобів масової інформації за підтримки груп, включаючи Кампанію за чистий одяг та Консорціум з прав працівників (WRC), Superl Holdings погодилася зняти кримінальне обвинувачення.

13 червня 2020 року Срос підписала угоду з генеральним менеджером Superl Чан Дао Дзен, в якій зазначено, що:

- Звинувачення Superl проти Сої Срос буде знято;
- Вона буде відновлена на своєму місці і отримає повну зарплату за час, який вона провела під вартою;
- Надаються гарантії того, що не буде помсти чи дискримінації щодо неї;
- Сторони будуть спільно працювати над покращенням умов праці на заводі²¹.

ЧОМУ ІСТОРІЯ СОЙ СРОС ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

Це ще одна історія про переслідування тих, хто виступає проти дій компаній, заради попередження негативного впливу компаній на права людини. Цього разу йдеться про кримінальне переслідування лідерки профспілкового руху. При цьому навіть попри той факт, що історія завершилася відкликанням заяви компанії і поновленням героїні історії на роботі з виплатою компенсації за час вимушеної відсутності на роботі, тим не менше, це небезпечний сигнал для суспільства і всіх, хто потенційно може виступити з публічними заявами про потенційні ризики в діях компанії для прав людини.

---

²¹ <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/lawsuit-against-labour-union-president-re-inciting-social-unrest-cambodia/>.

ХАЙДІ МЕЙНЗОЛЬТ

1. Corporate-related human-rights abuses in conflict and peacebuilding situations

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ПРІОРИТЕТ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ІНВЕСТИЦІЙ У ПОСТ- КОНФЛІКТНИХ СУСПІЛЬСТВАХ

Хайді Мейнзольт, членкиня правління Жіночої міжнародної ліги за мир і свободу WILPF, координаторка Робочої групи з питань жінок і ґендеру у межах Платформи громадянської солідарності ОБСЄ, говорячи про бізнес і права людини, спростовує неоліберальні припущення щодо того, що робить мир стійким.

Країни, що вийшли з конфлікту, неминуче стикатимуться зі складною економічною ситуацією, що вимагає значних інвестицій, як у фізичну інфраструктуру, так і в соціальну інфраструктуру на підтримку

добробуту людей. Однак, хоча інвестиції в інфраструктуру є пріоритетними, добробут людей часто залишається позаду.

WILPF виходить із того, що мирні угоди повинні надавати пріоритет соціальним та економічним правам, створюючи платформу для стійкої справедливої переходу від війни до миру.

Складна економічна ситуація у країнах, що перебувають у конфлікті, часто не залишає їм іншого вибору, окрім як звертатися до Міжнародних фінансових установ

(МФУ) за грантами та позиками. На жаль, МФО покладаються на неоліберальне припущення щодо вільного і нерегульованого ринку, який допускає мінімальне державне управління і часто призводить до низьких витрат на робочу силу, оскільки це є необхідною умовою для успішного розвитку економіки. Умови, пов'язані з такими позиками та грантами, часто використовуються як «інструменти» для просування макроекономічних реформ, які розглядаються як «необхідні для звільнення ринку» від державного регулювання та забезпечення достатнього бюджетного простору для погашення боргів. Це призводить до накладення фіскальної консолідації за допомогою жорстких заходів та виснаження державного сектору. Заходи жорсткої економії, як правило, полягають у скороченні державних витрат на охорону здоров'я, освіту, пенсії, соціальне забезпечення тощо, що є протилежністю того, що потрібно постконфліктним країнам, і суперечить їхнім зобов'язанням забезпечити поступову реалізацію соціально-економічних прав.

Виснаження державного сектору також негативно впливає на здатність жінок виходити з конфлікту, брати активну участь у прийнятті політичних та економічних рішень, а отже, в подальшому це негативно впливає на гендерну рівність. Відповідальні та стійкі інвестиції у постконфліктні процеси повинні ставити в центр уваги інтереси громадськості, створюючи сприятливі механізми

для узгодженого довгострокового миробудування. При цьому увага повинна бути зосереджена на подоланні структурних нерівностей шляхом поступової реалізації соціально-економічних прав.

Стійке інвестування в постконфліктних умовах має враховувати їх гендерний вимір. Нездатність реалізації прав людини, зокрема економічних та соціальних прав, у макроекономічній політиці може сприяти постійним конфліктам у країні та збільшити ризик повторення конфліктів. Крім того, будь-які інвестиції, не підкріплені детальним гендерним аналізом, сприятимуть закріпленню структурних та гендерних нерівностей.

Хайді Мейнзольт презентувала дослідження WILPF щодо феміністичного аналізу політичної економії процесів постконфліктного відновлення в Боснії та Герцеговині. Аналіз наголосив на тому, як неоліберальна економічна політика негативно вплинула як на гендерну рівність, так і на права людини та на стійкість миру. Цим заходам не передували детальні гендерна оцінка впливу та оцінка впливу на права людини, а отже це призвело до непропорційного впливу на жінок, особливо щодо бідності.

Це проілюстровано, наприклад, у поданні WILPF до Комітету ООН з питань ліквідації дискримінації щодо жінок для огляду ситуації в Боснії та Герцеговині.

Перевага надається великим інфраструктурним проєктам, таким як автомобільні дороги та дамби гідроелектростанцій, над заходами щодо викорінення бідності та покращення стану здоров'я, освітній та доглядовій інфраструктурі. Це значно впливає на становище жінок у суспільстві.

Хайді Мейнзольт на різних майданчиках просуває ідею, що Робоча група ООН з питань бізнесу і прав людини має включати у свої рекомендації і доповіді ґендерний аналіз тих питань, які стають предметом її уваги. Забезпечення ґендерного аналізу та участі жінок у належному вивченні прав людини в сфері підприємницької діяльності та інвестицій, у тому числі міжнародними фінансовими установами, що перебувають у конфліктному, пост-конфліктному контексті, є важливим для:

- забезпечення економічних, соціальних та культурних прав жінок;

- забезпечення ґендерної перспективи та участі жінок у відновленні економіки, наприклад у проєктах реформ та реконструкції;
- інтеграція ґендерного бюджетування до пост-конфліктного фінансування;
- концептуалізація репарацій та інших механізмів правосуддя перехідного періоду трансформаційним способом, щоб вони сприяли демонтажу структур нерівності та розширювали можливості жінок в економічному, політичному та соціальному плані.

ЧОМУ ІСТОРІЯ ХАЙДІ МЕЙНЗОЛЬТ ВАЖЛИВА ДЛЯ НАС?

Це історія боротьби не просто за права людини і їх повагу з боку бізнесу, це історія про загальний праволюдний підхід у сфері державного і корпоративного управління, про базові засади визначення моделей правового регулювання й пріоритетів розвитку суспільства.

Крім того, для нашої організації, Харківської обласної фундації «Громадська Альтернатива», тематика ґендерного виміру публічної політики і бізнес-практик в умовах конфлікту, внутрішнього переміщення і в пост-конфліктний період є дуже близькою. У 2019-2020 р.р. нами було реалізовано проєкт «ґендерний вимір внутрішнього переміщення: локальні політики, бізнес-практики і юридичні інструменти захисту» за підтримки проєкту Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень». Базуючись на вивчені ситуації внутрішнього переміщення в Україні, узагальненні міжнародного досвіду вимушеного переміщення, вивченні міжнародних і регіональних стандартів забезпечення ґендерної рівності і захисту прав внутрішньо переміщених осіб, а також застосовуючи такі вихідні юридичні

концепції як повага до автономії людини та життєвого проєкту кожного, принцип рівності і вимога недискримінації, поняття ґендерної рівності, було визначено ситуації (у вигляді формулювання гіпотез), які, на нашу думку, представляють найбільш високий ризик уразливості для жінок у дівчат у умовах вимушеного переміщення в Україні. Сформульовані гіпотези було обговорено у чотирьох пілотних регіонах України – Харків, Рубіжне, Вінниця, Полтава – з учасниками і учасницями тренінгів (загальна кількість учасни(ць)ків 120), а також під час проведених фокус-груп і здійсненого інтерв'ювання. На фінальному етапі розроблені рекомендації щодо врахування ґендерного компоненту внутрішнього переміщення у локальних політиках, бізнес-практиках, при використанні юридичних інструментів захисту і в діях громадських організацій було обговорено під час серії завершальних вебінарів з представниками і представницями чотирьох цільових аудиторій проєкту – місцеві органи влади, бізнес, юридична спільнота і громадські організації²².

До публікації увійшло лише 12 історій жінок зі сфери правозахисту, оскільки неможливо назвати всіх, хто робить свій внесок у просування ідеї відповідальної бізнес поведінки. Нашою метою не був пошук кращих – ми прагнули показати, що жінки з дуже різними долями в дуже різних умовах, користуючись різними юридичними інструментами, працюють заради однакової мети – забезпечити захист прав людини від порушень з боку бізнесу.

